חזינא ליה אזל אוקמיה להדי יומא בתקופת תמוז א"ל איסתכל ביה א"ל לא מצינא א"ל יומא דחד משמשי דקיימי קמי דקודשא בריך הוא אמרת לא מצינא לאיסתכלא ביה שכינה לא כל שכן אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה בעינא דאיצבית ליה נהמא לאלהיכו אמר ליה לא מצית אמאי נפישי חילוותיה א"ל איברא אמר ליה פוק צבית לגידא דרביתא דרויחא עלמא טרח שיתא ירחי קייטא אתא זיקא כנשיה לימא טרח שיתא ירחי דסיתוא אתא מיטרא טבעיה בימא א"ל מאי האי אמר ליה הני כנושאי זלוחאי דאתו קמיה א"ל אי הכי לא מצינא א"ל בת קיסר לר' יהושע בן חנניה אלהיכון נגרא הוא דכתיב [1]המקרה במים עליותיו אימא ליה דנעביד לי חדא מסתוריתא אמר לחיי בעא רחמי עלה ואינגעה אותבה בשוקא דרומי ויהבי לה מסתוריתא דהוו נהיגי דכל דמנגע ברומי יהבו ליה מסתוריתא ויתיב בשוקא וסתר דוללי כי היכי דליחזו אינשי וליבעי רחמי עליה יומא חד הוה קא חליף התם הות יתבא וסתרה [6]דוללי בשוקא דרומאי אמר לה שפירתא מסתוריתא דיהב ליך אלהי אמרה ליה אימא ליה לאלהיך לשקול מאי דיהב לי אמר לה אלהא דידן [3]מיהב יהיב משקל לא שקיל אמר רב יהודה שור כרסתן ופרסתן רב רישיה ורב גנובתיה וחילופא בחמרא למאי נפקא מינה [4]למקח וממכר ואמר רב יהודה [7]שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנאמר [2]ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן מקרן כתיב ואמר רב יהודה שור שהקריב אדם הראשון [8]קרניו קודמות לפרסותיו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים מקרין ברישא והדר מפרים מסייע ליה לר' יהושע בן לוי [9]דאמר ריב"ל כל מעשה בראשית בקומתן נבראו. לא בעי למימר שנברא בעמידה דהא אמרינן בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף נח:) גבי אדם הראשון רגיעת גזרקה בו נשמה חמיסית עמד על רגליו אלא בקומתן היינו שנגמרה כל קומתן מתחלתן: **אל** תיקרי צבאם אלא צביונם.

[1]פירש בערוך דכולהו נפקי מלציונס שהוא לשון יופי כמו (ישעיה ד) לצבי ולתפארת ומאחר שהן ביופיין זהו בקומתן ולדעתן שהיופי לא יצא אלא אם כן [2]נגדל כל הצורך ועוד יש לומר דקומתן נפיק מלשון הצבה: **פסוק** זה שר העולם אמרו.

לפי מה שמפרשין דחנוך זה מטטרון כמו שיסד הפייט [3]תקיף מטטרון [4]שנהפך לאש מבשר ואומר דהוא שר העולם כמו שיסד הפייט שר המשרת נער נקרא הוא מטטרון הנכבד והנורא ואומרינן בפרק קמא דיבמות (דף טו: ושם) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי פסוק זה שר העולם אמרו [5]וקשה מכאן דמשמע דשר העולם היה בששת ימי בראשית ושמא אגדות הם שחלוקות זו על זו ומי שסובר דמטטרון הוא שר העולם לית ליה דחנוך זה מטטרון א"נ מה שקרא הפייט למטטרון נער לא בשביל הפסוק של נער הייתי אלא לפי שכתוב בספר [6]יוסיפון דלמטטרון יש לו [7]שבע שמות וחשיב נער וגם מצינו דנער שם מלאך הוא דכתיב (זכריה ב) רוץ אל הנער הלז: **הרביב** שני דשאין זה על גב זה מהו. ושם תאמר מתניתין היא במסכת כלאים בפרק קמא (משנה ז) אין נוטעין אילן באילן ולא ירק בירק ועוד תנן (שם משנה ח) אין נותנין זרע לזעת בתוך החלמית מפני שהוא ירק בירק וי"ל דמבעיא ליה בחולה לארץ דשרו כלאי זרעים ואסירי הרכבת האילן דלאיתא בסוף פרק קמא דקדושין (דף לט.) דדרש שדך למעוטי כלאי זרעים שבחולה לארץ והרכבת האילן אסורה מדכתיב (ויקרא יט) את [וגו'] בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמה בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמה בין בארץ בין בחולה לארץ אף שדך בין בארץ בין בחולה לארץ ומבעיא ליה אי חשיבא ליה הרכבת אילן מושם דכתיב [7]בהן למינהו או לא אי נמי אפילו בארץ [8]מיבעיא ליה לר' [9]אושעיא דאמר [10] עד שיזרע חטה ושעורה וחרלן במפולת יד דדילמא מתניתין דכלאים כרבנן אי נמי בשאר כלאי זרעים ואליבא דרבנן איירי הכא דאמר בהקומץ זותא (מנחות דף טו:) קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים לא אי נמי לבני נח קמיבעיא ליה דשרו בכלאי זרעים ואסירי בהרכבת האילן דלאיתא פרק ארבע מיתות (סנהדרין ס.) ונפקא לן מדכתיב (שם) את חוקותי תשמורו חוקים שחקקתי לך כבר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים והיינו בהרכבה דומיא דבהמה ושחקקתי לך כבר היינו לבני נח דכתיב בהו למינהו באילנות ובבהמה דלמינהו איסור כלאים משמע כדמוכח בסוף שור שנגח את הפרה (ב"ק נה.) [12]דבעי התם הרביע שני מינים שבים מהו מי גמרי למינהו למינהו מיבשה או לא ומבעיא לן אי הוי הרכבת ירק בירק כמו הרכבת אילן באילן והוי בכלל שדך ואע"ג דכתיב למינהו איצטריך את חוקותי שחקקתי לך כבר דלא הוה ידעינן דלמינהו אתא לאיסור כלאים אי לא כתיב חוקותי ואי לא למינהו מאת חוקותי לחוד לא הוה נפקא לן דה"א חוקותי [13]שחקקתי לך כבר במרה וא"ת [14]הא פריך התם אלא מעתה ושמרתם את חוקותי מאי חוקות שחקקתי לך כבר איכא ומאי קשיא הא לא מוקמינן האי אבני נח אלא משום דאשכחן נמי דכתיב למינהו במעשה בראשית וי"ל דמ"מ פריך שפיר דכי היכי דהאי לא קאי אבני נח האי נמי לא קאי אבני נח ומשני דהתם כתיב חוקותי בתר ושמרתם אבל הכא כתיב חוקותי קודם תשמרו:

אמרה

מסורת הש"ם

א) [עיין תוס' יבמות סג. ד"ה זכין], ב) [תענית כה.], ג) [פי' כשהבא לקנות השור בדוק אם יש לו כרס גדולה כו' עיין ערוך בערך כרס ח'], ד) [שבת כח:] ע"ז ח. ע"ש, ה) [ע"ז ח.], ו) ר"ה יח., ז) [ל"ל לדעתן], ח) [שם איתא למינו], ט) [ל"ל אחר ד"ה מקרין תרתי], י) [וחס לשון הערוך [ערך נב א'] כל מעשה בראשית לקומתן נבראו לגיזון נבראו פירוש לקומתן גדולים מלאים ולא קטנים שלריכין לגדל לדעתן נבראו ולא כדעת התינוקות ופי' לגביונו לשון יופי כמו לגבי כו'], כ) [ביולה בשמחת תורה], ל) [ל"ל ושר הנפקן], מ) [עיין תוס' יבמות שם שכתבו בשם פסיקתא שמונה שמות וכו'], נ) ס"א שבעים [וכן איתא בספר הילוות הביאו השל"ה דף מו: דפוס אמ"ס ד"ה הכלל העולם], ס) [ל"ל יפשיה], ע) [לקמן פב:],

גליון הש"ם

גמ' אלא צביונם. עיין בפרש"י על המורה בראשית א כה: תוס' ד"ה הרביב וכו' מבעיא ליה לר' אושעיא. עיין לקמן פב ע"ב תוס' ד"ה ולאפוקי:

מוסף רש"י

מקרין תרתי משמע. דסתם מקרין כל קרניו (שבת כח:). ותיטב לה' משור פר. אמר דוד ותיטב לה' מפלאי משור, שביום שהיה שור הסייעו אומו יום שנולד כדכתיב שור לו כשב וגו', הרי שור וגמגם כפר שהוא בן ג' שאפילו מקרניו לא חסר (ע"ז ח.). בקומתן נבראו. שור עם קרניו מגולגלין, וכיון שיצא לאשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו (שם). בדעתן נבראו. שאלם אם תפלין להבלאות ואמרו הן (ר"ה יא. ושם: לדעתן). בצביונם. בטעם כל אחד ואחד וכדפוס כל אחד ואחד (שם).

שיטה מקובצת

א) שור דרכו להיות כַּרְסָתָן וּפַרְסָתָן: ב) אלא א"כ נתגדל כל הצורך: ג) שר העולם אמרו קשה: ד) משום דכתיב למינהו בעשייה או א"נ אפי' בארץ מיבעיא ליה לר' יאשיה דאמר: ה) נרשם על מלות דבעי התם הרביע ועל מלות מהו מי ונ"ב דאמר ר"ל המרביע [שני מינים שבים] לוקה דגמרינן: ו) איצטריך את חוקותי לחוקים שחקקתי לך כבר: ז) וא"ת הא דפריך התם:

עין משפט נר מצוה

רנג א מיי' פ"א מהל' כלאים הלכה ה סמג לאוין רעט טוש"ע י"ד סי' רלה סעיף ג:

תורה אור השלם

1. הַמִּקְרֶה בַּמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם עֲבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ: תהלים קד ג
2. וְתִיטַב לַיְיָ מִשּׁוֹר פָּר מַקְרָן מַפְרִיס: תהלים סט לב
3. וַיַּבְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: בראשית ב א
4. יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: תהלים קד לא
5. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: בראשית א יא

לעזי רש"י

דיווטלטייר"ש [דישבולטוייר"ש]. מַסֹּלֶה (מתקן להתרת פקעות). אשקניי"ש [אישקגיא"ש]. דוללות. דישבווירייר"ד [דישבווידיי"ר]. לסתור.

רבינו גרשום

דניצבות ליה לחמא. כלומר בעינא ליכרה לו כירה: פוק צבית. כלומר הכן לו הכירה אגודה דימא: כנושאי. כלומר מכבדי רחבה וזולחאי מזלפין הרחבה הרוח והגשמים: מסתורית. אטרדיול בלעז: וסתר דוולאי. כלו' עושה בה מלאכתה: כרסתן ופרסתן. כלומר סימנין של שור כרסו גדול ופרסותיו גדולות: מאי נפקא מינה למקח וממכר. כלומר מי שמוכר שור לחברו כרסתן ופרסתן איבעי ליה למיהב: מסייע ליה לריב"ל. כלומר מה דאמר רב יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרנותיו קודמות לפרסותיו מסייע ליה לריב"ל דאמר כל מעשה בראשית בקומתן נבראו כל מה שעתיד להיות לו לאחר זמן נברא עמו וכשנברא בין בהמה בין אדה"ר נברא תחלה [הראש] וכשנברא הראשון היו קרנים בראש ואח"כ נבראו הפרסות: לצביונם נבראו. כלומר הקב"ה שאל להם רצונכם שאברא אתכם: לדעתן נבראו. בכלל

להדי יומא. נגד השמש: **דאילביה ליה נהמא.** אתקן לו סעודה: **לגידא דרביתא.** על שפת נהר ששמו רביתא: **דרויח עלמא.** להתקבץ שם חיילותיו והוא נתכוין למקום שתהא רוח שולטת בו: **לנשיה לימא.** טאיטו ליס: **כנושאי.** מכבדי הבית: **זלוחאי.** מרבילי הבית במים מפני אבק העולה וכבר הס כלו לאכול כל זה: **אי הכי.** דנפישי חיילותיו כ"כ לא מצינא: **מסתוריתא.** דיווטלטייר"ש בלע"ז: **דוללי.** אשקניי"ש. וסימן זה היה למלורעים: **ספר דוללי.** דישבווירייר"ד: **משקל לא שקיל.** הטובה משנתנה: **שור.** דרכו להיות [1]כרסתן ופרסתן בעל כרס רחבה ופרסות רחבות: **גנובתיה.** זנבו: **שור שהקריב אדם הראשון.** כדאמרינן בלפני אידיהן במסכת ע"ז (דף ח.): **מקרין מפרים.** בשור של אדם הראשון קאי: **קרניו קודמין לפרסותיו.** שכל שוורים פרסותיהם נולדות עמם וקרנותיהם גדלים לאחר זמן אבל של מעשה בראשית בקומתם נברא ובקרניהן וכשיצא מן הארץ ראשו תחלה נמצאו שקדמו קרנותיו לפרסותיו: [2]**בקומתן נברא.** ולפיכך קדמו קרנותיו שהרי עמו נולדו ויצאו תחלה והיינו שור פר ביום שהיה שור היה גדול כפר. שור בן יומו קרוי שור כדכתיב (ויקרא כב) שור כי יולד פר קיימא לן בן שלש (פרה פ"א משנה ב): **מקרין תרתי משמע.** שכן סתם שוורים: **לדעתם.** שהודיעם שיברא הס ויס ליאותו: **לגביונם.** בדמות שבחרו להם: **שר העולם.** מלאך הממונה: באילנות נאמר למינהו עושה פרי למינו אבל בזרעים לא נאמר בלואתם למינו אבל ביציאתם נאמר מזריע זרע למינהו: **שאין דרכן לצאת בערבוביה.** שהרי גדולים הן וענפיהן מרובין ואין ראויין ליגדל רלופים ותכופים כי אם מפוזרים: **אמר הקב"ה למינהו.** שיצא כל אילן בעצמו ברחוק מחבירו שיהא לו היכר: **אנו.** שרבים אנו ודרכנו לצאת תכופין ומעורבבין ואם אין מזהירים לצאת כל עשב לבד הרי אין אנו ניכרין זה מזה על אחת כמה וכמה: **ישמח ה' במעשיו.** שכולן זהירין במצותיו: [3]**בדעתן נבראו בצביונם נבראו שנאמר** [3]ויכולו השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם [9]אלא צביונם דרש רבי חנינא בר פפא [4]יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו פסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב"ה [5]למינהו באילנות נשאו דשאים קל וחומר בעצמן אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות ועוד ק"ו ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר הקב"ה למינהו אנו עאכ"ו מיד כל אחד ואחד יצא למינו פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו בעי רבינא [11]הרכיב שני דשאים זה על גב זה לר'

אמרה ירח. בלשון תורה לשון זכר הוא דכתיב (יהושע י פ״ג) וירח עמד: **וכי** משה קניגי היה **או** בליסטרי היה. שהיה יודע להכיר השסועה וא״ת והא אמרינן בהמפלת (נדה כד.) דשסועה בלא מבהמה טהורה וליכא מאן דפליג ואם כן יכול להיות שבהמה טהורה היה לו למשה וילדה לו שסועה ולא אצטריך למהוי קניגי וי״ל דשמא שסועה אינה בלא אלא מבהמה שאינה מלויה ביניו: **עוים** מתימן **באו בו׳.** ב׳ מקראות הם בספר יהושע (יג) והכי כתיב חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים הגתי כל ארץ הכנעני ומערה אשר לצידונים עד אפקה עד גבול האמורי והשתא מפרשה רב והעוים דכתיב בסוף קרא קמא קאי אתימן דבראש קרא דתריה: מה

לר׳ חנינא בר פפא מהו כיון דלא כתב בהו למינהו לא מיחייב או דילמא כיון דהסכים אידיהו כמאן דכתיב בהו למינהו דמיא תיקו: רבי שמעון בן פזי רמי כתיב [1]ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב״ה רבש״ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבש״ע [ט]הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעיט את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה [ט]דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא דכתיב [2]והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי בשמיך [3]יעקב הקטן שמואל הקטן [4]דוד הקטן חזייה דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב״ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו [5]דאמר ר״ש בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו [5]לה׳ אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח רב אסי רמי כתיב [6]ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא וכתיב [7]וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך [8]שהקב״ה מתאוה לתפלתן של צדיקים [7]רב נחמן בר פפא הויא ליה ההיא גינתא שדי ביה ביזרני ולא צמח בעא רחמי אתא מיטרא וצמח אמר היינו דרב אסי: [9]אמר רב חנן בר רבא [8א]השסועה בריה בפני עצמה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות וכי משה רבינו קניגי היה או בליסטרי היה מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים א״ל רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא זיל כתוב קניגי ובליסטרי באגדתיך ופרשה [9](ואת) חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים אמר חמשה וחשיב שיתא אמר ר׳ יונתן [9]ארונקי שלהן חמשה א״ל רב חסדא לר׳ תחליפא בר אבינא כתוב ארונקי באגדתיך ופרשה ופליגא דרב דאמר רב עוים מתימן באו תניא נמי הכי עוים מתימן באו ולמה נקרא שמן עוים שעיותו את מקומן ד״א עוים שאיוו לאלהות הרבה ד״א עוים שכל הרואה אותם אוחזתו [9]עוית א״ר יוסף ואית דהו שיתסרי דרי שיני לכל חד וחד אמר ר״ש בן לקיש הרבה מקראות שראויין לשרוף [ט]והן הן גופי תורה [10]והעוים היושבים בחצרים עד עזה מאי נפקא לן מינה מדאשבעיה אבימלך לאברהם [11]אם תשקור לי ולניני ולנכדי אמר הקב״ה ליתו כפתורים ליפקו מעוים דהיינו פלשתים וליתו ישראל ליפקו מכפתורים כיוצא בדבר אתה אומר [12]כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו׳ מאי נפקא מינה דאמר להו הקב״ה לישראל [13]אל תצר את מואב אמר הקב״ה ליתי סיחון ליפוק ממואב וליתו ישראל וליפקו מסיחון והיינו [ט]דאמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון [14]צידונים יקראו לחרמון שריון תנא שניר ושריון מהרי ארץ ישראל מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל ללמדך שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם כיוצא בו [15]ואת העם העביר אותו לערים מאי נפקא מינה דלא ליקרו לאחיו גלוותא: סימני העוף לא נאמרו: ולא והתניא [16]נשר מה

מאי רבותיה [ט]דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא דכתיב [2]והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי בשמיך [3]יעקב הקטן שמואל הקטן [4]דוד הקטן חזייה דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב״ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו [5]דאמר ר״ש בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו [5]לה׳ אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח רב אסי רמי כתיב [6]ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא וכתיב [7]וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך [8]שהקב״ה מתאוה לתפלתן של צדיקים [7]רב נחמן בר פפא הויא ליה ההיא גינתא שדי ביה ביזרני ולא צמח בעא רחמי אתא מיטרא וצמח אמר היינו דרב אסי: [9]אמר רב חנן בר רבא [8א]השסועה בריה בפני עצמה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות וכי משה רבינו קניגי היה או בליסטרי היה מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים א״ל רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא זיל כתוב קניגי ובליסטרי באגדתיך ופרשה [9](ואת) חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים אמר חמשה וחשיב שיתא אמר ר׳ יונתן [9]ארונקי שלהן חמשה א״ל רב חסדא לר׳ תחליפא בר אבינא כתוב ארונקי באגדתיך ופרשה ופליגא דרב דאמר רב עוים מתימן באו תניא נמי הכי עוים מתימן באו ולמה נקרא שמן עוים שעיותו את מקומן ד״א עוים שאיוו לאלהות הרבה ד״א עוים שכל הרואה אותם אוחזתו [9]עוית א״ר יוסף ואית דהו שיתסרי דרי שיני לכל חד וחד אמר ר״ש בן לקיש הרבה מקראות שראויין לשרוף [ט]והן הן גופי תורה [10]והעוים היושבים בחצרים עד עזה מאי נפקא לן מינה מדאשבעיה אבימלך לאברהם [11]אם תשקור לי ולניני ולנכדי אמר הקב״ה ליתו כפתורים ליפקו מעוים דהיינו פלשתים וליתו ישראל ליפקו מכפתורים כיוצא בדבר אתה אומר [12]כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו׳ מאי נפקא מינה דאמר להו הקב״ה לישראל [13]אל תצר את מואב אמר הקב״ה ליתי סיחון ליפוק ממואב וליתו ישראל וליפקו מסיחון והיינו [ט]דאמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון [14]צידונים יקראו לחרמון שריון תנא שניר ושריון מהרי ארץ ישראל מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל ללמדך שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם כיוצא בו [15]ואת העם העביר אותו לערים מאי נפקא מינה דלא ליקרו לאחיו גלוותא: סימני העוף לא נאמרו: ולא והתניא [16]נשר מה

בהו דבכולהו כתיב ארץ רפאים תחשב לפי שנאמר לאברהם אבינו בין הבתרים לזרעך נתתי וגו׳ [בראשית טו] וקתשיב את הרפאים וכשילאו ממלרים ועברו דרך הר שעיר ועמון ומואב שנקראו כבר ארץ רפאים היה עולה על דעתם להתגרות בהם כסבורים זו היא שנתתה לאברהם ומנעם הקדוש ברוך הוא ואמר להם ארץ רפאים ודאי [ז]נתחשבת שהרפאים ישבו בה מקדם אבל לא זו היא שנתתי לאברהם אלא לאלו נתתיה שגרשום משם וישבו תחתיהם בשכר אברהם שילאו בני עשו הימנו ולוט היה קרוב לאברהם וכשהגיעו לחבל ארגוב כתיב (דברים ג) ההוא יקרא ארץ רפאים זו היא שנתתי לאביכם: **והוא נלחם במלך מואב.** למה לו לאשמועינן אלא משום דכתיב אל תצר את מואב וגו׳: **והיינו דאמר רב פפא.** במסכת גיטין (דף לח.): **עמון ומואב טהרו בסיחון.** ע״י סיחון טהרו ארצם לישראל במואב כתיב (במדבר כא) והוא נלחם וגו׳ ובעמון מפורש בנחלת בני גד בספר יהושע (יג) ויהי להם הגבול יעזר וכל ארץ [ט] הגלעד וחצי ארץ בני עמון וקא תשיב ואזיל וכתיב בסיפיה יתר ממלכות סיחון אלמא סיחון כבש לארץ בני עמון ועוד מצינו במלך בני עמון שאמר למלאכי יפתח [ט] כי לקח ישראל את ארצי מארנון ועד היבוק אלמא ארץ בני עמון הוא והם מסיחון כבשוה דכתיב בו [ט] וירשו את ארצו מארנון ועד היבוק אבל מהנשאר בידם לא לקחו כלום: **לידונים יקראו וגו׳.** ל״ל: **אנא שניר ושריון הרי ארץ ישראל הן.** וחרמון קרוב לצידונים ולאמורי ובנו עליו כרכים זה קרא לו שריון וזה קרא לו שניר: **העביר אותו לערים.** מאי אשמועינן: **כי היכי דלא ליקרו.** מצרים לאחיו לאחר זמן גוים בני גוים לכך הגלם: נשר

לא היה לא קניגי ולא בלסטרי וידע שם של אותה בריה ברוח הקדש: זיל כתוב קניגי באגדתיך. כלומר טעם דרב חנן בר רבא ופרשה: פתח חמשה וחשיב שיתא. כלומר עוים הם הששי: א״ר יוחנן אינדוקי שלהם חמשה. חשובים הששי אינם חשובים. העוים היושבים כו׳ וירשום וישבו תחתם כלומ׳ כפתורים הורישום וישבו תחתם הא למדת שאומה שעלה הן: ופליגא דרב דאמר רב עוים מתימן באו. והם הורישו כפתורי׳ ממקומן: ט) ורדי שקרא הכי וירשום וישבו תחתם עוים הורישו לכפתורים וישבו תחתם: אוחזתו עוית. חולי (בסיפרי מירס. מין הוא ושמו מירס): דעוים היינו פלשתים. כלומר דמצינו דפלשתים היו יושבים בעזה שכן מצינו ושמשון שנאמר וילך שמשון עזתה ויאהב אשה בנחל שורק: עמון ומואב טיהרו בסיחון. כלומר מעיקרא כשהיה המלכות ביד בני עמון ומואב היה אסור לישראל לצור עליהם כדבר טומאה דכתי׳ אל תצר את מואב וכתיב בקרבת מול בני עמון אל תצורם כיון דאפיקו סיחון מיניהו מיד נטהרו בסיחון שהיה מותרין לישראל כדבר טהרה: כיוצא בו ואת העם העביר אותו לערים. כלומר אמרנו לעיל הרבה מקראות יש שהן דומין שראוין לישרף כו׳. הפסוק הזה דומה כמה שאינו צריך ליכתב ויש צריכות גדול ליכתב: דלא ליקרו ליה לאחווה גלוותא בני גלוותא. (כלומר):

ז) נראה דל״ל ופי׳ דקרא הכי וכו׳.

עין משפט נר מצוה

רנד א מיי׳ פ״ח מהל׳ מאכלות אסורות הלכה ו טוש״ע י״ד סימן יג סעיף ו:

תורה אור השלם

1. וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים:
בראשית א טז
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים
וְשָׁנִים:
בראשית א יד
3. וְהָיָה אִם בֹּקֶר לָאֹכֶל אֶת עֲשֹׂב הָאָרֶץ וְאָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים סְלַח נָא מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא:
עמוס ז ב
4. וְדָוִד הוּא הַקָּטֹן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל:
שמואל א יז יד
5. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לְיֶ״י עַל עֹלַת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ:
במדבר כח טו
6. וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי טוֹב:
בראשית א יב
7. וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְיָ״י אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה:
בראשית ב ה
8. אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַّרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת הַגָּמָל וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:
דברים יד ז
9. מִן הַשְּׁחוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם וְעַד גְּבוּל עֶקְרוֹן צְפוֹנָה לְכִנְעָנִי תֵּחָשֵׁב חֲמֵשֶׁת סְרָנֵי פְּלִשְׁתִּים הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי הָאַשְׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעִוִּים:
יהושע יג ג
10. וְהָעִוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה כַּפְּתֹרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְּתּוֹר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
דברים ב כג
11. וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים הִנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ:
בראשית כא כג
12. כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אַרְנֹן:
במדבר כא כו
13. וַיֹּאמֶר יְיָ״י אֵלַי אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה:
דברים ב ט
14. צִידֹנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ לוֹ שְׂנִיר:
דברים ג ט
15. וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לָעָרִים מִקָּצֵה גְּבוּל מִצְרַיִם וְעַד קָצֵהוּ:
בראשית מז כא
16. וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת הַנֶּשֶׁר וְאֶת הַפֶּרֶס וְאֶת הָעָזְנִיָּה:
ויקרא יא יג

מסורת הש״ס

ה) [שבת סג.], ו) [שבועות טו., ג) [יומא סד.], ד) [גי׳ הערוך רב חגיגא בר רב פפא ערך זוב ג׳], ה) נדה כד. ע״ש, ו) [גי׳ הערוך לדנלקי ופי׳ לדוגים וכתב עליו המוסף בטוסאות דידן גלסינן לדונקין], ז) [בפ׳ דבריס ב׳ פכ״ג כתב הרמב״ם עוית פי׳ חולי שמנו כן וכ״פ רש״י ביעוה כפ ג], ח) [בפ״ל וסוף: כספרי מיוסן], ט) גיטין לח. סנהדרין לד:, י) [ל״ל עניי], כ) [סופרים יפ], ל) [שם],

לעזי רש״י

בלישטדי״ר [בירשידו״ר]. קשָׁת.
קרנפ״א. עורית.
התכורצות שרירים.

מוסף רש״י

יהא כפרה. להפיס דעתה של לבנה (שבועות ט.). **עד שבא אדם הראשון.** וילדע שהם צורך לעולם (בראשית ב ה). **השסועה.** דתמנן אבריה דבהמה (דברים יד) אם זה לא תאכלו וגו׳ אם השסועה (נדה כד.). **קניגי.** קיניגון״, ילדת מיה ע״י כלבים, דוגמתו וכי משה קניגי הוה (ע״ז יח:). **עוית.** חולי הוא הקרוי עוית בלשון חכמים (ישעיה כא ג). **עמון ומואב טהרו בסיחון.** דכתיב אל תצר את מואב, וכן בבני עמון אל תגורם, וכתיב כי חשבון עיר סיחון וגו׳, אלמא טהר מואב בסיחון, ובני עמון אשכחן ביפתח שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק, ואשכחן בשכשו את ארץ סיחון וילכ את ארצו מארנון ועד יבוק וגו׳ אלמא מבני עמון כבשה והדור ישראל וכבשו מיניה וטהרה להם על ידו (גיטין לח.). **דלא ליקרו לאחיו גלוותא.** לא הולך הכתוב לכמוב ואת אלא להודיענך שבמו של יוסף, שנתכוון להסיר מרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אומה גולים (בראשית מז כא).

שיטה מקובצת

א) רבש״ע מפני שאמרתי: **ב)** יעקב הקטן דכתיב: **ג)** יצאו משם ונתעוות מקומן שחרב: **ד)** ארץ רפאים ודאי היתה נחשבת:

רבינו גרשום

דעתן נבראו: שר העולם אמרו. ממונה על העולם אמרו: שהן גיבורין בפירות. כלומר ויכולין לצאת מהן כל מיני פירות בעץ אחד אמר הב״ה למינהו: וכתיב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא. כלומר ששינו ועשב עדיין לא היה בארץ: ביזרני. דרעים: קניגי או בלסטרי היה. צייד או רובה קשת: מכאן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים. כלומר שמשה

נשר. הוזכר בטמאים ודנין בנין אב הימנו דמה נשר מיוחד דאין לו אחד מכל הסימנין הללו וטמא אף כל שאין לו אחד מכל הסימנין הללו מין נשר הוא וטמא אבל עוף שיש בו אחד מכל אלו טהור וכל שכן שיש לו שלשה או כולם חוץ מעופות המפורשים בפרשה שגזירת הכתוב הוא שלא"פ שיש בהן סימן טהרה כדאמר לקמן[ו] טמאים והאי אף לא מרבי אלא מין נשר דאין עוף טמא בעולם אלא כ"ד האמורין כאן וכדתניא לקמן (דף סג:) לפיכך מנה הכתוב בטמאים ובהנך כ"ד אמרינן דאית בהו בכולהו סימני טהרה חוץ מן הנשר: **פורים.** מנה הכתוב לטהרה ומהן אתה דן בנין אב לכולן. ואע"ג דקשיא סיפא לרישא דריש מכשר אפילו בחד סימן וסיפא לא מכשר עד דאיכא כולהו ריש דוקא וסיפא לקמן מפרש[ז] לה: **פירושן.** לא נתפרשו הסימנין ממש בתורה אלא מדמנה תורין בטהורין והני איתנהו בהו ומנה נשר בטמאין ובארבעה סימנין הללו הן חלוקין ש"מ הן הן סימני טהרה: **עוף הבא לפנינו בסימן אחד.** של טהרה טהור וכל שכן אם בא בשנים או שלשה ובלבד שיכיר בו שאינו מעשרים וארבעה הכתובים: **אם כן.** דמתורין ילפינן: **שאר עופות טמאין למה לי.** דכתבינהו והא לית חד בהו דליהוו ביה כולהו ארבעה סימנים דהכי אמרינן לקמן [ע"ב] דבעשרים מיניהו איכא ג' סימנים ובעורב תרין ובפרס ובעזניה חד חד: ה"ג **ולינף מינייהו מה הפס הנתא ולא אכלינן אף כל הנתא ולא ניכול וכ"ש תרי וחד: א"כ.** דאפילו בתלתא נפקא לן מעופות המפורשין דלא מתכשר למה לי למיכתב עורב דלית ליה אלא תרי: א"כ

מה נשר מיוחד כו' אף כל כיוצא בו טמא. פירש רש"י דהאי אף כל לא מרבינן אלא מין נשר שאין עוף טמא בעולם אלא כ"ד האמורין בתורה כדקתני לקמן (סג:) לפיכך מנה הכתוב בטמאין והנך כ"ד האמורין דאיכא בכולהו סימן טהרה חוץ מן הנשר ואין זה דאיה דדילמא ה"ק לפיכך מנה הכתוב בטמאים משום דעל ידי כ"ד אלו וסימניהון נוכל להכיר כל הטמא שבעולם אבל אם היה בא למנות בטהורים היה צריך למנות יותר וכן כי קאמר ולעופות אין מספר ופריך עופות טמאין כ"ד נינהו אלא לעופות טהורין אין מספר התם בעי למימר אין מספר שנוכל להכיר על ידיהם כל האחרים ומשני דאין מספר לטהורים קאמר ושפיר קא מרבה הכא אפילו שאר מינין שאינן מין נשר: ג) **כל עוף הדורס טמא.** וא"ת והיכי קיס להו לרבנן הך מילתא וכי קניגי או בליסטרי היו שבדקו כל העופות טהורים ואין שום עוף טהור דורס הא אמר לקמן (דף סג:) לעופות טהורים אין מספר ואי הלכה למשה מסיני הוא א"כ ל"ל דכתב רחמנא פרס ועזניה תרוייהו לא לכתוב אותו שדורס דממה נפשך חד מיניהו דורס שאין בכל אחד אלא חד סימן של טהרה ואותו שבזה אינו בזה כדמוכח בגמרא וי"ל דשמא קבלה היתה מימות נח שהקריב מכל עוף טהור ובדק את כולם ומסר לדורות שאין עוף טהור דורס אבל בשסועה[ד] לא שייך למימר הכי דאין זה מין בפני עצמו אלא ולד בהמה כדאיתא בהמפלת (נדה דף כד.): ה) **הדורס.** פי' בקונטרס שאוחז בצפורניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל וקשה לר"ת דהא אפילו תרגגולת עושה כן ומפרש ר"ת דורס ואוכל מחיים ואינו ממתין לה עד שתמות כי ההיא דפרק אלו עובדין (פסחים מט:ו) המשיא את בתו לע"ה כאילו כופתה לפני אריה דורס ואוכל ואינו ממתין עד שתמות אף ע"ה מכה ובועל ואינו ממתין עד שתתפייס וכן בסוף פ"ק דב"ק (דף טז:) אריה בר"ה דרס ואכל פטור פירוש מחייס דהיינו אורחיה והוי שן טרפה חייב פירוש לאחר מיתה דלאו היינו אורחיה והוי ליה קרן ופריך והא כתיב אריה בדי גורותיו ומשני בשביל גורותיו שהן קטנים דרכו להמית ומתנהג לגבאותיו בשביל גבאותיו: ו) **כל** שיש לו **אצבע** יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור. בגמרא[ח] קתני בברייתא ר"ג אומר כל שיש לו אצבע יתרה וזפק וקורקבנו נקלף בידוע שהוא טהור ופי' שם בקונטרס דאריסא סמיך דתני כל עוף הדורס טמא ואם אינו דורס טהור ואתא למימר רבן גמליאל ואם אינו דורס ויש לו עוד שלשה סימנין בידוע שהוא טהור ואין לשון הברייתא משמע כן ומפרש ר"ת כיון שיש לו ג' סימנין הללו של טהרה בידוע שאינו דורס וטהור וא"ל לבדוק בסימן של דריסה ויש ללמוד מתוך כך דהא דאמר לקמן בגמרא דג' סימנין הדרי בכולהו פי' בי"ט עופות ע"כ חד מיניהו אינו דורס דאי יש להם אצבע יתרה וזפק וקורקבן נקלף א"כ אינן דורסין ויש להם ארבע סימני טהרה אלא אינו דורס חד מיניהו מהתלת וכן יש לדקדק מדקאמר בגמרא עוף הבא בג' סימנין טהור והוא שיכיר עורב ועל כרחך חד מאותן שני סימנים אינו דורס דכל עוף הדורס טמא ומדלריך להכיר עורב אלמא עורב לאו דורס ושני סימני טהרה של עורב הדרי בכולהו י"ט עופות דסימן הרביעי דליתיה בי"ט עופות ליתיה אלא או בפרס או בעזניה כדמוכח בגמרא וא"ת ולמה ליה למנקט הכא כל ג' סימני טהרה בתרי מיניהו היה יכול לומר בידוע שהוא טהור כגון באותו סימן דליתיה בי"ט עופות וסימן אחר עמו דתו ליכא לספוקי בשום עוף טמא דנשר לית ליה שום סימן טהרה ופרס ועזניה לית להו אלא חד ועורב וי"ט עופות לית בהו אותן תרי סימני טהרה אלא חד מיניהו וכי תימא דלא הוי ידעינן מאי נינהו אותן סימני טהרה דליתיה בי"ט עופות והלא היו מכירין שלך כדאמר רבי יוחנן ט) לדידי חזי לי שלך וכו' לדידי חזי לי רחם ועביד שרקרק וכן התנשמת שהיא באות שבעופות ובפרק המפלת (נדה דף כג:) קריא וקיפופא דעייסם הולכות לפניהם כשל אדם והיינו כוס וינשוף והוגיל ומכירין אותן ליבדקו בהן והיו יכולין להתיר עוף הבא לפניו באותו סימן רביעי שאין בכולן סימן אחר עמו דהשתא ליכא לספוקי בשום עוף טמא וכן עורב היו מכירין כדאמר בפ' מפנין (שבת קכח.) מטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים ומפרש התם דכל ישראל בני מלכים הם ולקמן לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו ובפרק השולח (גיטין דף מה.) אמרינן דאתא עורב ואמר עילים ברח ובסוף פרק במה אשה (שבת דף סז:) האומר לעורב ברח וא"כ נבדקו שני סימני טהרה דעורב ובאותן שני סימני טהרה דליתנהו בעורב ליתכשרו כולהו עופות וגם מתוך ההלכה יש קצת לברר מדקאמר בגמרא והלא אנשי כפר תמרתא אוכלין אותה מפני שיש לה זפק וגבי סנוית לבנה קאמר והלא אנשי גליל אוכלין אותה מפני שקורקבנו נקלף אלמא הנהו ב' ליתנהו בעורב וכי תימא דמתניתין לאו כל שלשה סימני טהרה בעינא אלא או או קתני ואריסא קאי דקתני כל עוף הדורס טמא ואם אינו דורס ויש לו אצבע יתירה או זפק או קורקבנו נקלף טהור אי אפשר לומר כן כלל שהרי הוכחתי דחד משני סימני טהרה של עורב היינו אינו דורס א"כ באינו דורס ובאידך חד סימן דבעורב היכי אכלי להו ניחוש דלמא עורב הוא וגראה לפרש דכל עיקר משנתנו לא באת אלא לאשמועינן ד' סימנין של טהרה וממילא ידעינן דבהנך סימני טהרה דליתנהו בעורב ממזקינן ליה בטהורה: **לא נאמר פירושן מדברי תורה אלא מדברי סופרים.** פי' בקונטרס מדמנה תורין בטהורין והנהו מיתנהו בהו ומנה נשר בטמאין ובארבעה סימנין הללו הם חלוקין ש"מ הן הם סימני טהרה וקשה לפי' דקאמר בסמוך וילף מפרס ועזניה א"כ נשר דכתב רחמנא למה לי השתא דאית ליה חד לא אכלינן דלית ליה כלל מבעיא הא איצטריך נשר לאורויי לן סימני טהרה ומיהו מפרס ומעזניה לחודייהו הוה ידעי דבכל מה שפרס חלוק מתורין הייתי עושה סימן טהרה וכל מה שעזניה חלוק מתורין הייתי עושה סימן טהרה ובין שניהם הם חלוקין מתורין מכל ד' סימנין אבל קשה מתורין דקאמר דלא איצטריך למכתב אלא לקרבן הא צריכי למכתב משום דמיניהו ילפינן סימן טהרה ועוד אי לא כתיבי תורין ה"א איפכא דד' סימני טהרה דהשתא ג' מהם יהו סימני טומאה שיהו בי"ט עופות ד' סימני טומאה ובנשר חד ומיהו הכי לא הוה מצי למימר דהא פרס ועזניה ההוא דאית ביה סימנא דלא הדר בכולהו לא יהא בו שום סימן טומאה שהוא ממש איפכא מי"ט עופות אבל היינו יכולין לעשות כל סימני עורב סימני טומאה ונראה לפרש דס"ד שיש שום תורין מיותר לאורויי לן סימני טהרה לכך פריך ההוא תורין למה לי דלאורויי לן סימני טהרה זה הייתי יודע מתורין דאתא לגופיה ומנשר ומשני דאין שום תורין מיותר וכולהו אתו לקרבן: **מה** התם **תלתא ולא אכלינן בו'.** ה"מ לשנויי דהוו ליה י"ט כתובים הבאים כאחד אלא דעדיפא קא משני ומיהו קשה דזה הדבר עצמו היה רוצה ללמוד מתורין דבתלתא לא אכלינן עד דאיכא כולהו וכיון דמשני אם כן שאר עופות טמאים דכתב רחמנא למה לי א"כ מאי הדר פריך וילף מהתם מה התם תלתא ולא אכלינן כו' וי"ל דפריך וילף מיניהו דבאותן ג' סימנין לא יכול אלא בתרי מיניהו ובחד דלית בהו אכלינן דהיינו תלתא דהא לא הוה ידעינן מתורין עד דאיכא כולהו ומשני א"כ עורב דכתב רחמנא למה לי דכיון שאינך מטהר אלא בשני סימנין ואחר דליתיה בי"ט עופות א"כ לעורב דלית ביה אלא תרי למה לי:

וילף

מה נשר מיוחד שאין לו אצבע יתרה וזפק ואין קורקבנו נקלף ודורס ואוכל טמא אף כל כיוצא בו טמא תורין שיש להן אצבע יתרה וזפק וקורקבן נקלף ואין דורסין ואוכלין טהורין אף כל כיוצא בהן טהורין אמר אביי לא נאמר פירושן מדברי תורה אלא מדברי סופרים תני רבי חייא עוף הבא בסימן אחד טהור לפי שאין דומה לנשר נשר דלית ליה כלל הוא דלא תיכול הא איכא דאית ליה חד תיכול ולילף מתורין מה תורין דאיכא כולהו ארבעה אף ה"נ עד דאיכא כולהו ארבעה אם כן שאר עופות טמאין דכתב רחמנא למה לי וגילף מינייהו מה התם תלתא ולא אכלינן אף כל תלתא ולא ניכול וכל שכן תרי וחד אם כן עורב דכתב רחמנא למה לי השתא דאית ליה תלתא לא אכלינן דאית ליה תרי מיבעיא

ולילף

א"כ שאר עופות טמאין למה לי. כלומר אי אמרינן מה תורין דאית בהו ארבעה אף כל דאית בהו ארבעה ואי לית ליה ארבעה לא א"כ שאר עופות טמאין לבר מנשר ומפרס ועזניה ומעורב דכתב רחמנא למה לי דאית להו תלתא תלתא סימנים ואעפ"כ טמאין הא אמרינן וגמרינן מתורין מה תורין דאית בהו ארבעה ולא פחות אף כל עופות לישתרו בארבעה ולא פחות: אלא מדכתב רחמנא עשרים ואחד עופות. ש"מ דלא גמרינן מתורין: ונילף מהתם. כלומר משאר עופות טמאין: התם כו' תרי מיבעיא. כלומר עורב אית ליה תרי סימנין ואף על פי כן טמא:

ח) [ע"כ], ט) [אפרש רש"ש], ג) [שייך לעיל עט. במשנה], ד) [לעיל ס:], ה) [ג"ז שייך שם], ו) [עיין תוס' שם ד"ה מה תרי כו' מ"ש בשם ר"ת], ז) [ג"ז שייך לעיל עט. במשנה], ח) [לקמן סה.], ט) [לקמן סג.],